

اقتدار کم‌درآمد و لزوم حمایت از آنان یارانه ملی-نقدی

آیا توزیع پول نقد، روش درستی است؟

تاکنون در کشورمان پرداخت یارانه به صورت "ملی-کالایی" صورت گرفته است، به طوری که گونه‌هایی از کالاهای عرضه شده در کشور از جمله نان، شیر و حامل‌های سوخت تا همین چند هفته پیش و کالاهایی همچون سیمان، پودر رختشویی و امثال آن در سنوات گذشته، از یارانه‌های مصرفی برخوردار بوده‌اند. اما اکنون که قیمت‌ها آزاد شده‌اند، شاهد پرداخت یارانه "ملی-نقدی" به مردم هستیم که در اصل موضوع، تفاوتی ایجاد نکرده است. حال اگر گفته مسؤولین را که معتقدند ارزش یارانه‌های نقدی که به خانوار تعلق می‌گیرد، بیشتر از هزینه‌های ناشی از هدفمند سازی است، مبنای تحلیل خود قرار دهیم، باید گفت که در این بین، تنها حمایت‌ها از بنگاه‌های اقتصادی کاهش یافته‌اند.

چرا پول نقد؟

برای آن که ببینیم چرا دولت پرداخت یارانه نقدی را نسبت به یارانه کالایی ارجح می‌داند، باید دو مسأله را در نظر بگیریم. بحث اول توهم پولی است. البته این که عموم مردم متوجه افزایش قیمت‌ها و کاهش درآمد حقیقی خود می‌شوند مطلب درستی است، اما تجربه نشان داده که اقشار و دهک‌های درآمدی پایین و متوسط در کشور ما، همواره سعی می‌کنند خود را با شرایط جدید وفق دهند. اقدام دولت برای پرداخت نقدی یارانه‌ها هم با همین منطق قابل توجیه است. یعنی دولت با پرداخت پول نقد به مردم و به موازات آن، جلوگیری از افزایش قیمت‌ها در کوتاه مدت، سعی دارد علاوه بر کاهش انتظارات تورمی ناشی از اجرای آزاد سازی قیمت‌ها، تا حدی رضایت عمومی را هم جلب کند. برنامه‌ها و توصیه‌های دولتمردان و مسؤولان اجرایی کشور مبنی بر قناعت و صرفه جویی مردم پس از اجرای این طرح - فارغ از آن که این قبیل پیام‌ها جهت اصلاح الگوی مصرف کارساز هستند - تأییدی بر گفته فوق است. مسأله بعد، رجحان و برتری ذاتی پول در قیاس با سایر کالاها در اقتصاد است. به طور کلی و در شرایط برابر، به دلیل آن که با یک میزان پول می‌توان یک کالا با همان ارزش و یا کالاهایی دیگر را خریداری کرد، پول مطلوبیتی بیشتر از خود کالا دارد. دو دلیل مذکور تا اندازه‌ای می‌توانند از بُعد تئوریک، این اقدام

کنیم و تکنولوژی جدید را برای صنعت بهینه سازی نماییم تا با افزایش راندمان مصرف سوخت، افزایش قیمت انرژی، مشکلی برای تولید کننده به وجود نیاید. به قول معروف، باید به جای دادن ماهی به مردم، به آنها ماهیگیری یاد بدهیم.

اقتصاد ایران: با توجه به این وضعیت، شرایط اقتصادی و رقابتی بنگاه‌ها در سطح بین‌الملل چگونه خواهند شد؟

اگر مقصود شما از رقابت، قیمت کالاها و خدمات است، قطعاً با هدفمندی یارانه‌ها، قیمت تمام شده افزایش می‌یابد و این مسأله به صورت مستقیم و غیرمستقیم هزینه‌های تولید را افزایش می‌دهد. اما اگر همزمان با افزایش هزینه تولید، راندمان و بهره‌وری هم افزایش یابند، در میان مدت و بلند مدت شاهد جریان بخشی از این کاهش رقابت پذیری خواهیم بود.

در کوتاه مدت، اگر قیمت‌ها بالا روند و ما اجازه افزایش قیمت‌های فروش را ندهیم، در بازارهای صادراتی خود با مشکل مواجه می‌شویم و اتفاقاً در چنین زمانی بیش از همیشه نیازمند بسته‌های حمایتی صادراتی هستیم. این بسته‌ها می‌توانند در قالب سیاست‌های اصلاح ارزی و یا تزریق‌های هدفمند صورت گیرند تا از این طریق، بازار صادراتی کشور حفظ شود.

اقتصاد ایران: آیا اصلاً بنگاه‌های داخل کشور، کشتن چنین افزایش قیمت‌هایی را دارند؟

بسیاری از تولیدات ما متکی به بازار داخلی‌اند و تا زمانی که بتوانیم بازار داخلی را با ابزار اقتصادی و غیراقتصادی کنترل کنیم، این اثر به فوریت ملاحظه نمی‌شود. یعنی می‌توان با دیوار تعرفه همچنان این بازار را برای بنگاه داخلی حفظ نمود. البته تداوم این عمل، شیوع قاچاق را به همراه خواهد داشت و در میان مدت جواب نخواهد داد، ولی در کوتاه مدت می‌توان جلوی این آسیب را گرفت. مثلاً در برخی صنایع از جمله غذا، تعدادی از صنایع شیمیایی، لوازم خانگی و به طور کلی هر صنعتی که قابلیت کنترل مرزی داشته باشد، امکان کنترل آن بیشتر است. اما در صنایعی که بازار عمده صادراتی دارند، باید با احتساب بسته‌های حمایتی از آنها حمایت کنیم.

اقتصاد ایران: متشکریم. ■

می‌کند، در یک سطح معقول - نه مثل گذشته - فرصت سرمایه گذاری را حفظ نماییم که البته این مزیت حتی می‌تواند به صورت غیرمستقیم، تابعی از سرمایه گذاری در تحقیق و توسعه و همچنین سرمایه گذاری‌های اشتغالزای باشد.

اقتصاد ایران: با توجه به اجرای این طرح و فضای نامناسب کسب و کار، چه اقداماتی در این حوزه باید صورت پذیرند؟

مؤلفه‌های اندازه گیری فضای کسب و کار در شاخص‌های اقتصادی معلوم‌اند. کاری که هر ساله مجمع جهانی اقتصاد برای کشورهای جهان انجام می‌دهد

و خوشبختانه امسال هم برای اولین بار کشورمان در این گزارش وارد شده و نقاط ضعف و قوت‌مان در آن بیان گردیده، مجموعه‌ای از مؤلفه‌های مذکور را مورد بررسی قرار می‌دهد. ما باید به طور جدی روی مؤلفه‌های این گزارش و نقاط ضعفمان کار کنیم. علاوه بر این، باید دست مدیریت را در ایران باز کنیم و اجازه واکنش سریع به آن بدهیم. یکی از دلایلی که باعث می‌شود مدیریت دولتی کارآمد نباشد همین عامل است که اجازه واکنش سریع را نسبت به مسایل ندارد. دلیلش هم آن است که مدیر دولتی به یک سری از قوانین و مقررات پایبند است. در نتیجه به دلیل آن که فرآیند انتقال شرکت دولتی به شبه دولتی در یک سلسله مراتب دولتی صورت می‌پذیرد، کارایی چندان زیادی حاصل نمی‌شود. ما باید به مکانیزم بازار روی بیاوریم و فراموش نکنیم که بکارگیری مکانیزم بازار از طریق مکانیزم سلسله مراتب - به برگرفته از فعالیت‌های دولتی است - حاصل نمی‌شود.

اقتصاد ایران: آیا پرداخت نقدی یارانه‌ها ناقض هدف اصلی طرح نیست؟

در این خصوص، دو جنبه را باید مد نظر قرار داد. یکی این که در اصلاحات اقتصادی نباید ملاحظات اجتماعی را نادیده گرفت و باید دغدغه اقشاری که نمی‌توانند خود را با شرایط جدید انطباق دهند در نظر گرفت. یعنی باید یک سری از مردم را مورد حمایت مرحله‌ای قرار داد تا آنها بتوانند به مرور زمان خود را با شرایط جدید تطبیق دهند. اما این حمایت نباید به نحوی باشد که مجدداً یک هدر روی در منابع جدید به وجود آید، بلکه باید با عبور از این حداقل، بین گزینه‌های مختلف که برای توانمندی اقتصادی مؤثرند، بهترینشان را انتخاب کنیم. با چنین دیدگاهی، باید منابع بیشتری را به تولید اختصاص دهیم، اشتغالزایی

تولید در سایه هدفمندی

عرضه مهجور

منبع: ماهنامه «اقتصاد ایران» از خبر آنلاین

هدفمندی یارانه‌ها در تولید، اثری چند وجهی دارد که برآیند نتایج، تکلیف آتی بنگاه‌ها را معین می‌کند.

بتوانیم تقاضای آتی کل را در جامعه تخمین زده و از همین الان به فکر پشتیبانی از تولیدات و تولید کنندگانی که در آینده متضرر می‌شوند بیفتمیم.

بهداشت و فقر

مسئله بعد، مصرف کالاهای عمومی و ضروری در جامعه است. به طور قطع با آزاد سازی قیمت‌ها در کشور، در صورتی که درآمدها متناسب با هزینه‌ها افزایش پیدا نکنند، خانوار برای جبران این افزایش هزینه، بخشی از مخارجش را از سبد هزینه‌های خود خارج خواهد کرد. این مخارج اگر به مصرف کالاهای لوکس مرتبط باشند، ضرری را متوجه خانوار - نه تولید کنند - نمی‌کنند، اما اگر هزینه‌هایی همچون بهداشت و درمان کاهش یابند، وضعیت سلامت جامعه و به تبع آن سلامت اقتصادی به خطر می‌افتد. این نکته را هم باید توجه داشته باشیم که همین الان هم هزینه‌های بهداشت و درمان در کشور ما تا حدود زیادی بالا هستند و بسیاری را درمانده کرده‌اند.

برای این منظور باید از طریق ابزارهای اقتصادی-اجتماعی نظیر خرج مالیات در راستای توسعه آموزش، بهداشت و درمان و مبارزه با فقر اقدام کرد. همچنین باید سیاست‌های متناسب چند وجهی را از طریق بکارگیری الگوهای دینامیک و نه خطی در دستور کار قرار داد تا بتوان فاکتورهای مؤثر بر اقتصاد رفاه را شناسایی نمود. بسیاری از مدل‌های کنونی ما خطی، ساده و ابتدایی هستند و فاکتورهای مهم را دربر نمی‌گیرند.

رگه‌هایی از امید

البته بجا است از اقداماتی که برای هر چه بهتر انجام شدن این طرح صورت گرفته، یاد کرد. مثلاً اقداماتی صورت

آمارهای زیادی وجود دارند که نشان از مصرف بی‌رویه و نادرست انرژی و کالاهای یارانه‌ای در کشورمان دارند. مثلاً کارخانه‌های سیمان در کشور رقمی بیش از ۳۵ درصد استانداردهای جهانی انرژی مصرف می‌کنند. خودروهای تولیدی کشورمان نزدیک به ۳۷ درصد خودروهای وارداتی انرژی مصرف می‌کنند. سرانه مصرف انرژی در ایران ۲۵ برابر کشوری چون چین و ۳۵ برابر هند است. به چنین مواردی که نگاه می‌کنیم لزوم هدفمند سازی یارانه‌ها را درک می‌کنیم و بر اجرای آن صحنه می‌گذاریم.

اما برای آن که بتوانیم سلامت تحول جامعه را تضمین کنیم، باید نگاهی چند وجهی به مسایل داشته باشیم و همه ابعاد را در نظر بگیریم. مثلاً نباید یک شبه هزینه‌های تولید را به طاق بچسبانیم و انتظار داشته باشیم تولید کنند هم خود را با شرایط جدید وفق دهد. باید علاوه بر حمایت‌های لازم، زمان کافی را هم برای "خود تعدیلی" بنگاه‌ها فراهم نماییم.

این تنها یک وجه قضیه است. بعد دیگر مصرف است که البته در غایت امر، باز هم سرنوشت تولید را رقم می‌زند. باید سرانه مصرف و پس‌انداز خانوار را در کفه ترازو قرار دهیم و ارزیابی کنیم که آیا پس از این، مخارج خانوار اجازه خرید تولیدات داخلی را می‌دهند یا خیر. یعنی باید این را تحلیل کنیم که پس از هدفمند سازی یارانه‌ها، سبد مصرف خانوار در بلند مدت با چه تغییراتی مواجه می‌شود. چنین تحلیلی کمک می‌کند تا

را تفسیر کنند. البته بجا است که به هزینه‌های ناشی از صادرات و واردات مجدد کشور هم اشاره کرد که این هزینه‌ها از لحاظ اقتصادی، فشار زیادی را به دولت وارد می‌کنند و در این خصوص قابل بررسی هستند.

با طرح موارد فوق، این سؤال به ذهن متبادر می‌شود که اقدام بعدی دولت در چه چارچوبی قرار خواهد گرفت که بر این اساس، چند سناریو محتمل‌ترند:

(۱) دولت همچنان به پرداخت نقدی یارانه‌ها ادامه دهد و برای آن که بنگاه‌ها ورشکسته نشوند، امکان افزایش ملایم قیمت فروش را به آنها بدهد.

(۲) پرداخت نقدی همچنان ادامه داشته باشد، اما قیمت‌ها در نظام دستوری تعیین شوند که این باعث کاهش فعالیت اقتصادی، ورشکستگی بنگاه‌ها، بیکاری و اُفت اقتصاد ملی خواهد شد.

(۳) دولت پس از عبور از دوره گذار، جهت جلوگیری از افزایش نقدینگی و فشار تقاضا، به مرور پرداخت نقدی یارانه‌ها را کاهش داده و طی این مدت، خانوارهای نیازمند را شناسایی کرده و پس از آن، پرداخت یارانه نقدی را به آنها ادامه دهد و بنگاه‌ها را موظف به تطبیق با شرایط جدید کند. با توجه به هدف هدفمند سازی، اتخاذ این سیاست چندان دور از ذهن نخواهد بود.

اما پیشنهاد «اقتصاد ایران» تا حدودی ترکیبی از سناریوهای اول و سوم است. یعنی دولت اولاً اجازه افزایش قیمت فروش را - البته منطقی و عقلانی - به بنگاه‌ها بدهد تا شاهد برقراری مکانیزم عرضه و تقاضا باشیم. ثانیاً با در نظر گرفتن تسهیلات جدید از طریق نظام بانکی، شرایط تعویض تکنولوژی تولیدی بنگاه‌ها را در طول زمان فراهم آورد. برای طرف مصرف و تقاضا هم با شناسایی اقشار نیازمند، پرداخت یارانه مصرفی را برای طبقه‌های نیازمند پدید آورد تا بدین طریق، علاوه بر هدفمندی یارانه‌ها، ابعاد عدالت اجتماعی برقرار گردند. ■

قیمت قبل از هدفمندی

فرآورده	واحد	ارزش	ریال
معمولی سهمیه‌ای		۱,۰۰۰	
معمولی غیرسهمیه‌ای		۴,۰۰۰	
بنزین	لیتر	سوپر سهمیه‌ای	۱,۵۰۰
		سوپر غیرسهمیه‌ای	۵,۰۰۰
CNG	متر مکعب	۴۰۰	
گاز طبیعی*	متر مکعب	۱۳۰	
گاز مایع	لیتر	۲۸/۸	
آب**	متر مکعب	۲۳	
برق	کیلو وات ساعت	۱۶۵	

* بر اساس قیمت غیرنبروگاهی

** قیمت قبل از هدفمند سازی برای آب، قیمتی ثابت نبوده و بر اساس میزان مصرف محاسبه می‌شده است.

استخراج: واحد تحقیقات «اقتصاد ایران» از سازمان هدفمندی یارانه‌ها

قیمت بعد از هدفمندی

فرآورده	واحد	ارزش	ریال
معمولی سهمیه‌ای		۴,۰۰۰	
معمولی غیرسهمیه‌ای		۷,۰۰۰	
بنزین	لیتر	سوپر سهمیه‌ای	۵,۰۰۰
		سوپر غیرسهمیه‌ای	۸,۰۰۰
گاز طبیعی	متر مکعب	۷۰۰	
گاز خودرو (CNG)	متر مکعب	۳,۰۰۰	
گاز مایع	لیتر	توزیع با کالا برگ	۱,۰۰۰

استخراج: واحد تحقیقات «اقتصاد ایران» از سازمان هدفمندی یارانه‌ها